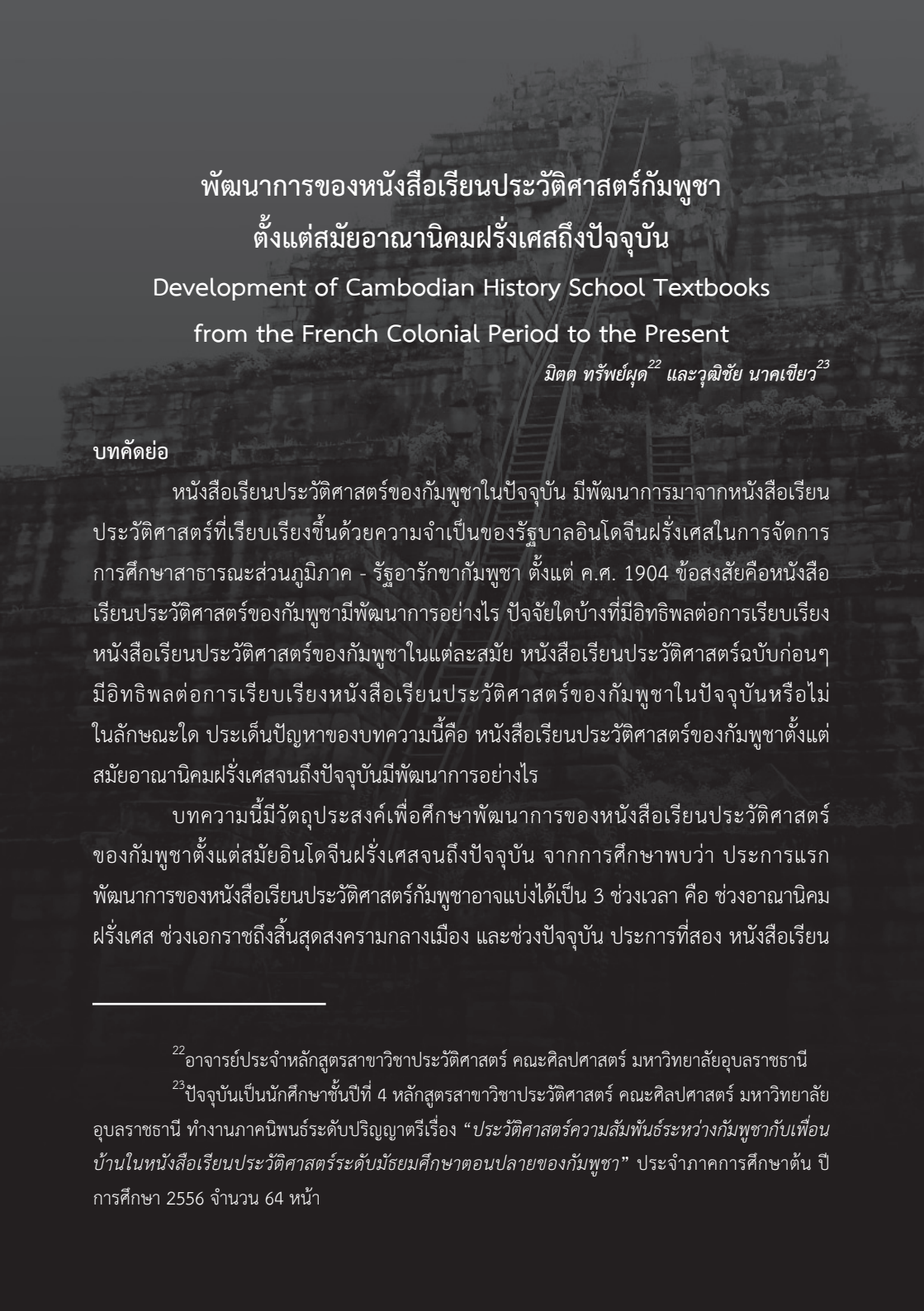

พัฒนาการของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชา ตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน

Development of Cambodian History School Textbooks from the French Colonial Period to the Present

มิตต ทรัพย์ผุด²² และวุฒิชัย นาคเขียว²³

บทคัดย่อ

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาในปัจจุบัน มีพัฒนาการมาจากหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ที่เรียบเรียงขึ้นด้วยความจำเป็นของรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสในการจัดการศึกษาสาธารณะส่วนภูมิภาค - รัฐอารักขากัมพูชา ตั้งแต่ ค.ศ. 1904 ข้อสงสัยคือหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชามีพัฒนาการอย่างไร ปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการเรียบเรียงหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาในแต่ละสมัย หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ฉบับก่อนๆ มีอิทธิพลต่อการเรียบเรียงหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาในปัจจุบันหรือไม่ ในลักษณะใด ประเด็นปัญหาของบทความนี้คือ หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสจนถึงปัจจุบันมีพัฒนาการอย่างไร

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาตั้งแต่สมัยอินโดจีนฝรั่งเศสจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า ประการแรกพัฒนาการของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชาอาจแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงอาณานิคมฝรั่งเศส ช่วงเอกราชถึงสิ้นสุดสงครามกลางเมือง และช่วงปัจจุบัน ประการที่สอง หนังสือเรียน

²² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

²³ ปัจจุบันเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 หลักสูตรสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทำงานภาคนิพนธ์ระดับปริญญาตรีเรื่อง “ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับเพื่อนบ้านในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของกัมพูชา” ประจำภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2556 จำนวน 64 หน้า

ประวัติศาสตร์ที่เรียบเรียงโดยฝ่ายจัดการการศึกษาส่วนภูมิภาค - กัมพูชาของรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศส เป็นต้นแบบสำคัญในการกำหนดโครงเรื่องการเรียบเรียงเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์การศึกษา หนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชา อินโดจีนฝรั่งเศส
ประวัติศาสตร์นิพนธ์

ABSTRACT

Due to the need of public education in the *Protectorat français* of Cambodia, history textbooks, which have some influences on Cambodian history textbooks today, were written by the *Service Local de l'Enseignement* under the French Indochina Government since 1904. Some questions were interestingly raised: what is the development of Cambodian history textbooks? What are the factors influencing the elaboration of Cambodian history textbooks in each period? Are there any influences of former history textbooks on Cambodian history textbooks today? The problematic of this article: how were Cambodian history textbooks developed from the French colonial period to the present?

This article aims to study the development of Cambodian history textbooks from the French Indochina to the present. The results: firstly, the development of the Cambodian history textbooks may be divided into 3 periods : colonial period, 1904 - 1954 ; Independence period, 1954 - 1993; from 1993 to the present. Secondly, the outline of the narratives of the Past prepared during the French Indochina period becomes the model of the Cambodian history textbooks today.

Keywords: History of Education; History Textbook; Cambodia; French Indochina; Historiography

บทนำ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง หลายประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจของโลกได้รับเอกราชปกครองตนเอง การสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติภายใต้กรอบความคิดรัฐสมัยใหม่ผ่านระบบการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อทุกรัฐบาล นับแต่ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา การสะท้อนปัญหาของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ได้ปรากฏขึ้นทั่วทุกภูมิภาคของโลก (UNESCO, 1952 ; Michael H Romanowski, 1996 ; Brigitte Gaïti, 2001 ; Gi - Wook Shin and Daniel C. Schneider, 2011) โดยเฉพาะประเด็นการสร้างสามัคคีของคนในชาติ ผ่านการสร้างภาพประเทศเพื่อนบ้านให้เป็นศัตรูร่วม วัตถุประสงค์ของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ที่มุ่งสร้างความเข้าใจปัจจุบันผ่านมิติอดีต โดยอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์จึงถูกบิดเบือนผสมโรงด้วยอุดมการณ์ทางการเมือง อคติ การเลือกนำเสนอบางเรื่องปิดบังบางเรื่อง หนังสือเรียนประวัติศาสตร์จึงไม่ได้สร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ไม่ได้สร้างความเข้าใจตนเองในปัจจุบันเพื่อพัฒนาสังคมของตนเองให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างสร้างสรรค์ ไม่ได้เข้าใจพัฒนาการของประเทศตนเองในมิติที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอย่างพึงพาอาศัยกันแบบขาดจากกันไม่ได้ แม้ในเวลาปัจจุบัน หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ที่ใช้ในระบบการศึกษาภาคบังคับของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคแม่น้ำโขง (Mekong Region) ก็ยังผลักดันให้ประชาชนของตนเองเข้าไปอยู่ในกับดักของเรื่องเล่าในอดีต (Narratives of the Past) โดยไม่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์จากหลักฐานประวัติศาสตร์ (Historical Sources) จนในที่สุดได้นำไปสู่การบ่มเพาะความรู้สึกขัดแย้งทั้งภายในตนเองและต่อประเทศเพื่อนบ้านที่ได้รับบทแสดงบ่อยครั้งให้เป็นผู้ร้ายในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาซึ่งนับเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นปัญหาในการเขียนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความเหตุการณ์ในสมัยอาณานิคมก่อนการกลายเป็นรัฐอารักขา

ของฝรั่งเศส ค.ศ. 1863 องค์ความรู้ประวัติศาสตร์นี้ถูกสร้างขึ้นสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสที่กำหนดสถานะของฝรั่งเศส ประเทศเพื่อนบ้าน และราชสำนักพมเปออย่างคลาดเคลื่อน นี่อาจเป็นปัญหาหนึ่งของมรดกทางปัญญาของฝรั่งเศสในอาณานิคมโพ้นทะเล

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ (History School Textbook) หมายถึง ตำราเรียนว่าด้วยพัฒนาการของรัฐและดินแดนในอาณาเขตปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ได้รับการวางแผนให้ใช้ในระบบการศึกษาโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นระดับชั้นต่างๆ ขอบเขตของเนื้อหาในแบบเรียนได้รับการวางกรอบ โดยคณะกรรมการทางการศึกษาของรัฐบาลโดยพื้นฐาน จุดมุ่งหมายของการพิมพ์เผยแพร่หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ก็เพื่อเป็นนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับอดีตของประเทศสำหรับครูและนักเรียนในโรงเรียน ในระบบการศึกษาของกัมพูชาปัจจุบันวิชาประวัติศาสตร์เป็นหนึ่งในวิชาบังคับในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา (Social Studies) ดังนั้น ในทางอ้อม หนังสือเรียนประวัติศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของฝ่ายบริหารประเทศทุกระดับในทุกยุคสมัย ในการสร้างการรับรู้อดีตของชาติ (Perception of the Nation's Past) สร้างอดีตร่วมในระดับชาติ (National Shared Past) ให้กับเด็กและเยาวชนของชาติ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ (National Unity) ความสามัคคีของกลุ่มสังคมที่หลากหลาย (Solidarity in Various Social Groups) คุณค่าร่วมของชาติ (National Common Values) และเอกลักษณ์ของชาติ (National Identity)

หากจำเป็นต้องระบุช่วงเวลาของการเกิดหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาในระบบการศึกษาสมัยใหม่แล้ว คงต้องอ้างอิงถึงการตรากฎหมายเรื่องการจัดการการศึกษาในกัมพูชา ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 1904 ในสมัยที่นายปอล โบ (Paul Beau) เป็นข้าหลวงใหญ่ประจำอินโดจีนฝรั่งเศส (Indochine française) โดยให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการศึกษาทั้งระบบ ประกอบด้วย องค์การการศึกษาสมบูรณ์แบบ (Organisation scolaire complète) และฝ่ายการศึกษาส่วนภูมิภาค (Service local de l'Enseignement) ตามประกาศรัฐบาลอาณานิคมอินโดจีนฝรั่งเศสลงวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1905 ในการจัดการการศึกษาในกัมพูชานั้น จะมีผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษาส่วนภูมิภาครับผิดชอบดูแลโรงเรียนฝรั่งเศส (Ecole française) โรงเรียนผสมฝรั่งเศส - ท้องที่ (Ecole franco - indigène) และการทดสอบวัดระดับความรู้ (Paul Beau, 1908 : 304) อย่างไรก็ตาม การริเริ่มจัดการศึกษา

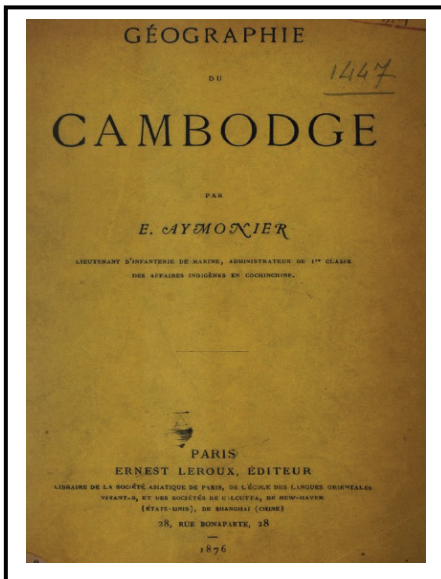
แบบโรงเรียนฝรั่งเศส - ท้องที่ในกัมพูชา หรือที่เรียกว่าโรงเรียนฝรั่งเศส - กัมพูชา (Ecole franco-cambodgienne) ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อมีการก่อตั้งโรงเรียนรัฐอารักขา (Ecole du Protectorat) ใน ค.ศ. 1873 โดยให้การศึกษาแก่เยาวชนชาวฝรั่งเศสในอาณานิคมและบุตรธิดาของกลุ่มผู้ปกครองกัมพูชา ค.ศ. 1893 ได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยรัฐอารักขา (Collège du Protectorat) รับผิดชอบการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Henri Froidevaux, 1900 : 165 - 168) ในระยะแรกนั้น การศึกษาแบบฝรั่งเศสยังจำกัดวงอยู่เพียงบางกลุ่มสังคม เช่น กลุ่มชนชั้นนำกัมพูชา และกลุ่มชาวฝรั่งเศสโพ้นทะเลในกรุงพนมเปญ เป็นต้น จนถึง ค.ศ. 1905 จึงมีการขยายการศึกษาไปสู่สาธารณะอย่างกว้างขวางมากขึ้น ในปีเดียวกันนี้ โรงเรียนรัฐอารักขาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยสีสุวดี (Collège Sisowath) และ ค.ศ. 1933 ได้รับการขยายภารกิจจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และได้รับการยกฐานะเป็นโรงเรียนมัธยมพระสีสุวดี (Lycée Preah Sisowath) อาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาสาธารณะของกัมพูชา เริ่มอย่างจริงจังในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นอกจากแบบเรียนภาษาเขมรและภาษาฝรั่งเศส แล้ว แบบเรียนภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ก็ได้รับการวางกรอบให้เป็นแบบเดียวกันทั่วรัฐอารักขา

การศึกษานี้ แบ่งช่วงเวลาพัฒนาการของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชา ออกเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงแรก ระหว่าง ค.ศ. 1904 - 1954 ช่วงที่สอง ค.ศ. 1954 - 1993 และ ช่วงสุดท้าย ตั้งแต่ ค.ศ. 1993 ถึงปัจจุบัน

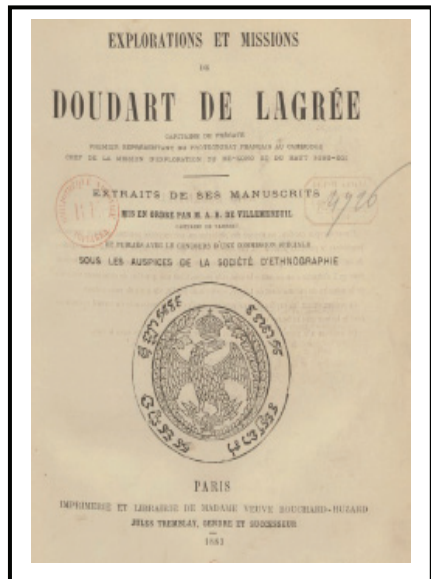
1. หนังสือเรียนประวัติศาสตร์สมัยอินโดจีนฝรั่งเศส ระหว่าง ค.ศ. 1904 - 1954

การบังคับให้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาที่ใช้ในโรงเรียนผสมฝรั่งเศส - ท้องที่ (Ecole franco - indigène) เริ่มอย่างค่อยเป็นค่อยไปตั้งแต่มีการตรากฎหมายของรัฐบาลกลางอินโดจีนฝรั่งเศส เรื่องการจัดการศึกษาสาธารณะ ค.ศ. 1904 โดยเริ่มจากเมืองที่มีความพร้อมทั้งงบประมาณและครูสอนภาษาฝรั่งเศส จาก ค.ศ. 1905 มีโรงเรียนฝรั่งเศส - กัมพูชา ทั่วประเทศ จำนวน 14 โรงเรียน ดูแลนักเรียน 225 คน ขยายจำนวนมากขึ้นภายในช่วงเวลา 5 ปี ถึง 34 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 1,723 คน ใน ค.ศ. 1910 (Gouvernement général de l'Indochine, 1910 : 209 - 210)

ค.ศ. 1916 ที่ประชุมครูฝ่ายการศึกษาส่วนภูมิภาคของกัมพูชา ได้วางกรอบหนังสือเรียน ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์อย่างจริงจังเพื่อใช้เป็นคู่มือการศึกษาในโรงเรียนทุกระดับชั้น (Réunion de professeurs, 1916) แบบเรียนภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของกัมพูชา สมัยอินโดจีนฝรั่งเศสเขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส ได้รับการรวบรวมและเรียบเรียงจากข้อมูลของ นักเดินทางสำรวจและข้าราชการชาวฝรั่งเศส ที่เดินทางเข้ามาในกัมพูชาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษ ที่ 19 เป็นต้นมา โดยเฉพาะแบบเรียนภูมิศาสตร์นั้น เนื้อหาของแบบเรียนมาจากหนังสือ Géographie du Cambodge (ภาพที่ 1) ตีพิมพ์ในกรุงปารีส ค.ศ. 1876 เรียบเรียงโดย Étienne Aymonier ซึ่งขณะนั้นเป็นทหารรบยศร้อยโท สังกัดกองทัพบกเรือฝ่ายกิจการท้องที่ โคชินจีน นอกจากนั้น ข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ยังมาจากรายงานการเดินทางสำรวจ ของชาวฝรั่งเศสอีกหลายท่าน (Henri Mouhot, 1868 ; Auguste Pavie, 1884 ; Francis Garnier, 1885)

ภาพที่ 1 หน้าปกหนังสือ *Géographie du Cambodge* ของ Étienne Aymonier (1876)

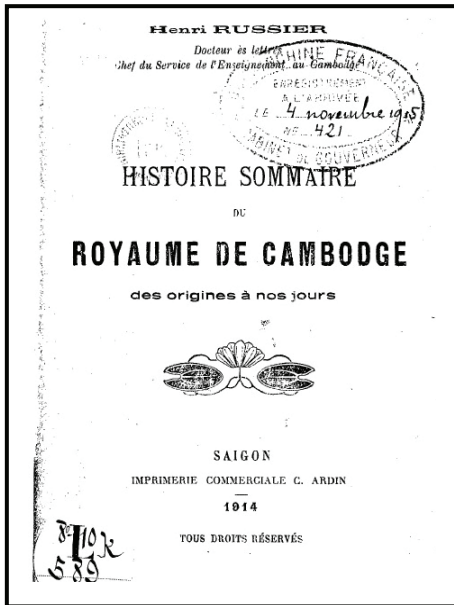

ภาพที่ 2 หน้าปกหนังสือ *Explorations et missions de Doudart de Lagrée* (1883) จากบันทึกของผู้เขียนซึ่งเสียชีวิต ค.ศ. 1868

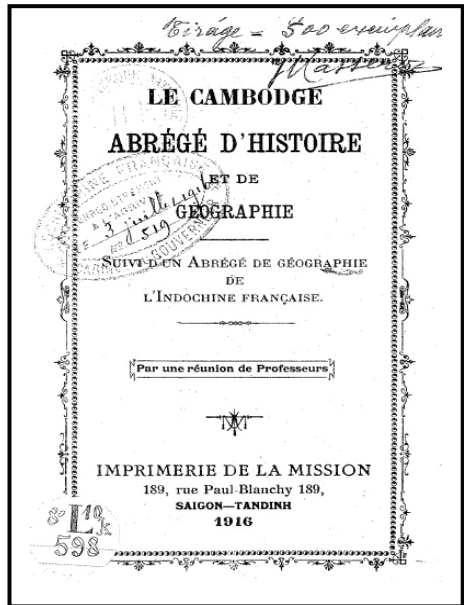
สำหรับหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชานั้น ส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลจากพงศาวดารกัมพูชาที่เคยมีผู้แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสไว้แล้ว ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เช่นหนังสือ *Exploration et missions de Doudart de Lagrée* (ภาพที่ 2) ตีพิมพ์ในกรุงปารีส ค.ศ. 1883 โดยมี M. A. B. de Villemereuil เป็นบรรณาธิการที่เรียบเรียงจากบันทึกของ Ernest Doudart de Lagrée ผู้บังคับการกองทัพอฝรั่งเศสในพันธกิจยึดโคชินจีน ค.ศ. 1858 และเป็นผู้แทนฝรั่งเศสประจำรัฐอารักขากัมพูชาคนแรก ค.ศ. 1863 นอกจากนี้ ข้อมูลในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชายังเก็บรวบรวมจากหนังสือประวัติศาสตร์กัมพูชาที่เขียนโดยกลุ่มชนชั้นนำของรัฐอารักขากัมพูชาและนักวิชาการประวัติศาสตร์อีกหลายคน (Etienne Aymonier, 1904 ; Adhémar Leclère, 1914)

ตลอดช่วงระยะเวลาภายใต้ระบอบอาณานิคมฝรั่งเศส หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ที่ใช้ในระบบการศึกษาของกัมพูชาเป็นฉบับภาษาฝรั่งเศส โดยให้รายละเอียดความเป็นมาของกัมพูชาตั้งแต่แรก จนถึงการเข้ามาของฝรั่งเศสตามลำดับเหตุการณ์ของพระราชพงศาวดารกัมพูชาเป็นสำคัญ ดังนั้น ภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศสจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้อดีตของกัมพูชา โดยเป็นอดีตที่นักวิชาการชาวฝรั่งเศสเป็นผู้นำเสนอ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เด็กและเยาวชนกัมพูชาเรียนรู้อดีตของสังคมกัมพูชา จากการค้นคว้าและมุมมองการนำเสนอของชาวฝรั่งเศส

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า หนังสือ *Histoire sommaire du Royaume de Cambodge des origines à nos jours* ตีพิมพ์ในไซ่ง่อน ค.ศ. 1914 (ภาพที่ 3) อาจนับเป็นต้นแบบของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยแรกๆ ตั้งแต่มีการจัดการการศึกษาแบบตะวันตกให้กับประชาชนโดยทั่วไปใน ค.ศ. 1904 ผู้แต่งหนังสือ Henri Russier สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกทางด้านอักษรศาสตร์ ในขณะนั้น ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายการจัดการการศึกษาส่วนภูมิภาค - กัมพูชา การเรียบเรียงหนังสือดังกล่าวได้โดยอาศัยงานค้นคว้าของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสหลายคน ทั้งในส่วนที่เป็นข้อสันนิษฐานที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์และข้อมูลจากจารึกภาษาโบราณสมัยต่างๆ รวมถึงข้อมูลจากพงศาวดารกัมพูชาที่มีการแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสก่อนหน้านี้

ภาพที่ 3 หน้าปกหนังสือ *Histoire sommaire du Royaume de Cambodge des origines à nos jours* ของ Henri Russier (1914)

ภาพที่ 4 หน้าปกหนังสือ *Le Cambodge. Abrégé d'Histoire et de Géographie* ของ Réunion de Professeurs (1916)

ถึงแม้ว่าจะเป็นหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชาโดยสังเขป แต่หนังสือเล่มนี้ก็ให้รายละเอียดเหตุการณ์ในอดีตของราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งแต่แรกจนถึงสมัยอาณานิคมฝรั่งเศส (ตารางที่ 1) จนทำให้หนังสือเรียนประวัติศาสตร์เล่มนี้มีความสมบูรณ์ในด้านเนื้อหา และง่ายต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ชัดเจนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์กัมพูชาในโรงเรียนต่างๆ ในรัฐอารักขา กัมพูชา (Henri Russier, 1914 : 7) นอกจากนี้ หนังสือของ Henri Russier ยังให้รายละเอียดเรื่องผลงานมากมายของฝรั่งเศสในกัมพูชา อาทิ ด้านการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติและโบราณคดี การจัดการความสงบเรียบร้อยภายในกัมพูชา การปรับปรุงงานด้านกฎหมายและงานยุติธรรม การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการด้านสาธารณสุข และด้านการศึกษา รวมถึงงานด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน และการพัฒนาด้านเกษตรและอุตสาหกรรม เป็นต้น (Henri Russier, 1914 : 145 - 159)

ตารางที่ 1 เนื้อหาในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชา เรียบเรียงโดย Henri Russier
 หัวหน้าฝ่ายการจัดการการศึกษาส่วนภูมิภาค - กัมพูชา ค.ศ. 1914

บทที่/เนื้อหา	จำนวน หน้า	หน้า
ภาคที่ 1 ตั้งแต่เริ่มแรกถึงคริสต์ศตวรรษที่ 13		
บทที่ 1 จุดเริ่มแรกของกัมพูชา	14	15 - 28
บทที่ 2 ผู้ปกครองอาณาจักรพระนคร	17	29 - 45
บทที่ 3 กัมพูชาและชาวกัมพูชาปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13	19	46 - 64
ภาคที่ 2 การต่อสู้กับสยามและอานาม		
บทที่ 4 การรุกรานของสยาม	16	67 - 82
บทที่ 5 การรุกรานดินแดนของชาวอานาม	18	83 - 100
บทที่ 6 การเข้ามาเป็นคนกลางไกลเกลี่ยของฝรั่งเศส	15	101 - 115
ภาคที่ 3 การสถาปนาเป็นรัฐอารักขาฝรั่งเศส		
บทที่ 7 กษัตริย์นโรดมและกษัตริย์สีสุวดี	12	119 - 130
บทที่ 8 การจัดองค์กรภายในรัฐอารักขา	14	131 - 144
บทที่ 9 ผลงานของฝรั่งเศส	15	145 - 159
ภาคผนวก 1 ตารางผังพระราชวงศ์กัมพูชา ค.ศ. 802 - 1201	3	161 - 163
ภาคผนวก 2 ตารางแสดงจังหวัด (เขต) ของกัมพูชา	2	164 - 165

ที่มา : Henri Russier, *Histoire sommaire du Royaume de Cambodge, des origines à nos jours*. (Saigon : Imprimerie Commerciale C. Ardin, 1914).

อาจไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่า Henri Russier พยายามชี้ให้เห็นและเยาวชนกัมพูชาเห็นว่าฝรั่งเศสมีความชอบธรรมอย่างไรในการเข้ามาสถาปนาอำนาจเหนือกัมพูชา แต่ในเวลาเดียวกับที่ยกย่องฝรั่งเศส ในฐานะอัศวินขี่ม้าขาวผู้เข้ามาช่วยเหลือกัมพูชา ก็กลับให้ภาพของประเทศเพื่อนบ้านทั้งสยามและเวียดนาม ในฐานะเป็นผู้คุกคามหรือไกลไปถึงเป็นศัตรู ผู้ยึดครองดินแดนบางส่วนที่ค้นพบร่องรอยอารยธรรมของกัมพูชาโบราณ การสร้างสำนึกชาติผ่านหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ที่ยึดโยงกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีอาณาเขตดินแดน

ชัดเจน ได้ทำให้เด็กและเยาวชนกัมพูชาเห็นภาพพรม้าวของฝรั่งเศสที่ดูเหมือนจะเป็นผู้ปราณี แต่กลับเข้ามาปกครองกัมพูชาด้วยตนเอง ทั้งๆ ที่ความเป็นจริงแล้ว ในระบอบการปกครองแบบอาณานิคมที่มีมาก่อนการเป็นรัฐเอกราชฝรั่งเศสนั้น ประเทศราชมีอำนาจอธิปไตยในการบริหารทั้งการคลังและความสัมพันธ์ต่างประเทศ นอกจากนี้ การลู่ลื้อของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ค.ศ. 1863 เป็นต้นมา ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความจริงที่ชาวกัมพูชาปฏิเสธการเข้ามาปกครองของฝรั่งเศส

เมื่อเปรียบเทียบกับหนังสือ *Le Cambodge. Abrégé d'Histoire et de Géographie* (ชื่อภาษาไทยคือ *กัมพูชา สังเขปประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์*) ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ 2 ปีต่อมาใน ค.ศ. 1916 (ภาพที่ 4) ถัดจากหนังสือของ Henri Russier หนังสือเล่มนี้ที่ประชุมครู ฝ่ายจัดการการศึกษาส่วนภูมิภาค - กัมพูชา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคณะผู้เผยแพร่คริสต์ศาสนาเป็นผู้เรียบเรียง หากพิจารณาจากเนื้อหาที่ปรากฏ (ตารางที่ 2) จะพบว่าการวางโครงเรื่องคล้ายกับหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของ Henri Russier โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องการรุกรานของสยาม การรุกร้าดินแดนของเวียดนาม การเข้ามาเป็นชนกลางไถ่เก๋ลยของฝรั่งเศส เรื่องความขัดแย้งของกัมพูชากับเพื่อนบ้าน และประเด็นเรื่องบูรณภาพทางดินแดนของกัมพูชาหลัง ค.ศ. 1907

ตารางที่ 2 เนื้อหาในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชา เรียบเรียงโดยที่ประชุมครู ฝ่ายจัดการการศึกษาส่วนภูมิภาค - กัมพูชา ค.ศ. 1916

บทที่/เนื้อหา	จำนวนหน้า	หน้า
บทที่ 1 เอกสารประวัติศาสตร์ที่ใช้	1	3
บทที่ 2 จุดเริ่มแรกของกัมพูชา	1	3
บทที่ 3 อาณาจักรพุนัน	1	4
บทที่ 4 อาณาจักรเจนละ และชาวกัมพูชา	2	4 - 5
บทที่ 5 ผู้ปกครองอาณาจักรพระนคร	2	5 - 6

บทที่/เนื้อหา	จำนวนหน้า	หน้า
บทที่ 6 ผู้ปกครองอาณาจักรพระนคร (ต่อ)	2	6 - 7
บทที่ 7 การรุกรานของสยาม	2	7 - 8
บทที่ 8 ชาวอานาม	1	8
บทที่ 9 การรุกรานดินแดนอย่างต่อเนื่องของชาวอานาม	2	8 - 9
บทที่ 10 กัมพูชาในฐานะรัฐบริวารของสยามและอานาม	2	9 - 10
บทที่ 11 กษัตริย์นโรดม การสถาปนารัฐอารักขา	1	11
บทที่ 12 กษัตริย์สีสุวดี	1	12
บทที่ 13 คณะมิชชันนารีคาทอลิกแห่งกัมพูชา	2	12 - 13

ที่มา : Réunion de professeurs, *Le Cambodge, abrégé d'histoire et de géographie. Suivi d'un abrégé de géographie de l'Indochine française.* (Saigon : Imprimerie de la Mission, 1916).

จากตารางที่ 2 ข้างต้น จะพบว่าหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์กัมพูชา ที่เรียบเรียงโดยฝ่ายจัดการการศึกษาส่วนภูมิภาครัฐอารักขากัมพูชา ในสมัยจัดการศึกษาอาณานิคมช่วงแรกนั้น มีเนื้อหาไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนหน้า (Réunion de professeurs, 1916) การวางกรอบโครงเรื่องของประวัติศาสตร์กัมพูชาเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของ Henri Russier ค.ศ. 1914 โดยเพิ่มบทบาทของกลุ่มมิชชันนารีคาทอลิกที่เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาพร้อมๆ กับการสอนภาษาฝรั่งเศสในโรงเรียนต่างๆ ของรัฐอารักขากัมพูชา

อาจกล่าวได้ว่าหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชาในสมัยอาณานิคม ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข้อมูลอดีตและทัศนคติของผู้ปกครองชาวฝรั่งเศสโดยผ่านผู้บริหารและคณาจารย์ในฝ่ายจัดการการศึกษาส่วนภูมิภาค - กัมพูชา เมื่อกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส วันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1953 การจัดการการศึกษาของกัมพูชาได้หันกลับมาใช้ภาษาเขมร

เหมือนเดิม รวมถึงหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ก็ยังคงใช้กรอบโครงเรื่องที่เคยมีสมัยอาณานิคมฝรั่งเศส ในหัวข้อย่อยถัดไปจะศึกษาหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ในช่วงหลังสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสจนถึงการสิ้นสุดความขัดแย้งภายในประเทศและการสถาปนาราชอาณาจักรกัมพูชาอีกครั้งภายหลังการจัดการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1993 ที่จัดการโดย ANTAC หน่วยงานของสหประชาชาติ

2. ช่วงเวลาระหว่างสมัยอาณานิคมกับสมัยปัจจุบัน ค.ศ. 1954 - 1993

ตั้งแต่ ค.ศ. 1954 เป็นต้นมา กัมพูชากลับมาใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาราชการ และภาษาทางการศึกษาอีกครั้ง วิชาประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญอีกครั้งหนึ่งของกลุ่มผู้ปกครองในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ ภายหลังได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1954 ถึง ค.ศ. 1993 กัมพูชาผ่านประสบการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองสมัยสงครามเย็นหลายครั้ง อาทิ สงครามเวียดนาม สงครามเขมรแดง เป็นต้น การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอย่างอาศัยครูที่ผ่านระบบการศึกษาแบบฝรั่งเศส สามารถใช้ภาษาฝรั่งเศสได้ในระดับภาษาแม่ ถึงแม้ว่าหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานี้จะเรียนเป็นภาษาเขมรแล้ว แต่หนังสือประวัติศาสตร์โดยส่วนมากก็เรียบเรียงจากงานค้นคว้าของนักวิชาการฝรั่งเศสเป็นสำคัญ

ตารางที่ 3 เนื้อหาในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชา เรียบเรียงโดย ตรึง เจีย อาจารย์
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์
กรุงเทพมหานคร ค.ศ. 1973

บทที่/เนื้อหา	จำนวน หน้า	หน้า
ภาคที่ 1 ตั้งแต่แรกถึงอาณาจักรพระนคร		
บทที่ 1 ภูมิศาสตร์และต้นกำเนิดชาติเขมร	7	1 - 7
บทที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์เขมร - มอญ	13	8 - 20
บทที่ 3 ประวัติศาสตร์เขมรดั้งเดิม	10	21 - 31
บทที่ 4 การรับอารยธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	6	32 - 37
บทที่ 5 หลักฐานในประวัติศาสตร์เขมร	13	38 - 45
บทที่ 6 อาณาจักรพนม	17	46 - 62
บทที่ 7 อาณาจักรเจนละ	14	63 - 76
บทที่ 8 สมัยพระนคร	39	77 - 116
ภาคที่ 2 ตั้งแต่การสถาปนาราชธานีจตุมฺขถึงรัชกาล พระบาทสิริสวัสดิ์ภูมิวงษ์		
บทที่ 9 ประเทศเขมรในความวุ่นวายครั้งที่ 2 คริสต์ศตวรรษ ที่ 15 : ความหายนะในพระราชนวงศ์เขมร	9	129 - 137
บทที่ 10 ประเทศเขมรในคริสต์ศตวรรษที่ 16 : ความหายนะ ในพระราชนวงศ์เขมรกับการแทรกแซงของสยาม	28	138 - 166
บทที่ 11 อารยธรรมเขมรสมัยหลังพระนคร (สมัยพนมเปญ จตุมฺข - สมัยละแวก - สมัยตวนบาसान - ศรีสนธ)	27	167 - 194
บทที่ 12 ประเทศเขมรในคริสต์ศตวรรษที่ 17 - 18 : ความ หายนะในพระราชนวงศ์เขมรกับการแทรกแซงของเวียดนาม	35	195 - 230

บทที่/เนื้อหา	จำนวน หน้า	หน้า
บทที่ 13 อิทธิพลของสยามและเวียดนามในประเทศเขมร (คริสต์ศตวรรษที่ 18 - 19)	21	231 - 252
บทที่ 14 ประเทศเขมรเป็นรัฐอารักขาฝรั่งเศส (คริสต์ศตวรรษที่ 19 - 20)	24	253 - 277

ที่มา : ตรึง เจีย, *ประวัติศาสตร์เขมร ภาคที่ 1 - 2 สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย* (พนมเปญ : มหาวิทยาลัยอักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 1973 - 1974).
(ฉบับภาษาเขมร)

อีกประการหนึ่ง นอกจากหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ในสมัยสังคมราษฎรนิยม (ค.ศ. 1954 - 1970) สมัยสาธารณรัฐเขมร (ค.ศ. 1970 - 1975) และสมัยสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา (ค.ศ. 1979 - 1989) ที่จัดแบ่งเนื้อหาประวัติศาสตร์ออกเป็นระดับชั้นโดยเฉพาะแล้ว พิมพ์เผยแพร่โดยกระทรวงการศึกษาเยาวชน และการกีฬาแล้ว ยังมีหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ที่อาจใช้เรียนตลอดช่วงเวลาของการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือระดับมัธยมศึกษาด้วย

จากตารางที่ 3 จะสังเกตได้ว่าการวางโครงเรื่องหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ที่พิมพ์ใน ค.ศ. 1973 - 1974 ในช่วงรัฐบาลจอมพลลอน นอล ยังคงรักษาเรื่องความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับสยามและเวียดนามเป็นช่วงเวลาสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติ ในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์เขมรภาค 1 และ 2 ของ ตรึง เจีย (ค.ศ. 1973 - 1974) อาจเพิ่มเติมมุมมองการอธิบายความล้มเหลวของการปกครองอาณาจักรกัมพูชาที่เป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในพระราชวงศ์ต่างๆของกัมพูชา ในขณะที่สถานะของฝรั่งเศสยังได้รับการยกย่องเหมือนเดิม ประเด็นนี้อาจอธิบายได้จากการสนับสนุนของรัฐบาลอเมริกาและรัฐบาลฝรั่งเศสที่มีต่อรัฐบาลสาธารณรัฐเขมรของจอมพลลอน นอล ในขณะนั้น

3. หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาจาก ค.ศ. 1993 ถึงปัจจุบัน

สำหรับการวิเคราะห์หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาสมัยปัจจุบันนั้น ได้เลือกหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมาเป็นกรณีศึกษา หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ทั้ง 3 ระดับนี้ได้รับการรับรองจากกระทรวงการศึกษา เยาวชน และการกีฬา ให้ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียนในกัมพูชาได้ โดยหลักการ การนำแบบเรียนมาใช้ในระบบการศึกษามีขั้นตอนสำคัญ คือ การตรวจสอบและรับรองเพื่อขออนุญาตตีพิมพ์ เผยแพร่จากกระทรวงการศึกษา เยาวชน และการกีฬา นอกจากนี้ ยังมีขั้นตอนการตรวจสอบของคณะกรรมการตำรา คณะกรรมการเผยแพร่หนังสือ ผู้วาดภาพประกอบผู้เรียบเรียง ผู้จัดทำหน้าหนังสือ และคณะกรรมการผู้ตรวจสอบหนังสือ ทั้งหมดเป็นคณะกรรมการควบคุมคุณภาพการผลิตหนังสือเรียนประวัติศาสตร์โดยตรงตามนโยบายของกระทรวง

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 แบ่งออกเป็น 4 ภาค ภาคที่ 1 วิชาภูมิศาสตร์มี 5 บท ภาคที่ 2 วิชาประวัติศาสตร์มี 3 บท ภาคที่ 3 วิชาศีลธรรมและพลเมือง มี 3 บท และภาคที่ 4 วิชาคณิตศาสตร์ มี 3 บทเรียน

ตารางที่ 4 เนื้อหาประวัติศาสตร์ในภาคที่ 2 ของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4

ภาคที่ 2 ประวัติศาสตร์กัมพูชา	จำนวนหน้า	หน้า
บทที่ 1 ประวัติศาสตร์โลกก่อนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20	26	97 - 123
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์กัมพูชา	50	123 - 173
บทที่ 3 ประวัติศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียและตะวันออกกลาง	21	173 - 194

ที่มา : เอง วัด และคณะ, *วิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4* (พนมเปญ : กระทรวงการศึกษา เยาวชน และการกีฬา, 2010).

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 แบ่งออกเป็น 3 ภาค ภาคที่ 1 ประวัติศาสตร์โลก, ภาคที่ 2 ประวัติศาสตร์ประเทศกัมพูชา และภาคที่ 3 ประวัติศาสตร์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยเฉพาะภาคที่ 2 ประวัติศาสตร์กัมพูชามี 37 หน้า แบ่งออกเป็น บทเรียน 4 บทเรียน ดังนี้

ตารางที่ 5 เนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาในภาคที่ 2 ของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5

ภาคที่ 2 ประวัติศาสตร์กัมพูชา	จำนวนหน้า	หน้า
บทที่ 1 สมัยจตุมุขคริสต์ศตวรรษที่ 15	8	124 – 132
บทที่ 2 สมัยละแวกคริสต์ศตวรรษที่ 16	10	132 – 142
บทที่ 3 สมัยอุตงค์ ค.ศ.1620 – 1863	10	142 – 152
บทที่ 4 วัฒนธรรมเขมรสมัยหลังพระนคร	8	152 – 160

ที่มา : มวง สุพาด และคณะ, *ประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5* (พนมเปญ : กระทรวงการศึกษาเยาวชน และการกีฬา, 2010).

จากการแบ่งบทเรียนข้างต้นนั้น อาจถือเป็นตัวชี้วัดการจัดลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้รับความสำคัญเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป้าหมายในการสร้างโลกทัศน์เกี่ยวกับอดีตของประเทศกัมพูชาให้กับเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายหลักสูตรการศึกษา ค.ศ. 2005 - 2009 (กระทรวงการศึกษา เยาวชน และการกีฬา, 2011) มีข้อสังเกตว่าหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ให้พื้นที่การนำเสนอสองเหตุการณ์เท่ากัน คือ สมัยละแวกคริสต์ศตวรรษที่ 16 และสมัยอุตงค์ ค.ศ. 1620 - 1863 มีจำนวนการนำเสนอบทละ 10 หน้า

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์มัธยมศึกษาปีที่ 6 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ภาค ประกอบด้วยภาคที่ 1 ประวัติศาสตร์โลก ภาคที่ 2 ประวัติศาสตร์กัมพูชา ภาคที่ 3 สงครามเย็น โดยเฉพาะเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กัมพูชามีจำนวน 69 หน้า แบ่งออกเป็น 5 บท (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 เนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาในภาคที่ 2 ของหนังสือเรียนประวัติศาสตร์
ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6

ภาคที่ 2 ประวัติศาสตร์กัมพูชา	จำนวนหน้า	หน้า
บทที่ 1 กัมพูชาภายใต้ระบอบอาณานิคมฝรั่งเศส ค.ศ.1863 – 1953	16	104 - 120
บทที่ 2 ระบอบสังคมนิยม ค.ศ.1955 – 1970	12	120 - 132
บทที่ 3 สาธารณรัฐเขมร ค.ศ.1970 – 1975	10	132 - 142
บทที่ 4 กัมพูชาประชาธิปไตย ค.ศ.1975 – 1979	16	142 - 158
บทที่ 5 สาธารณรัฐสังคมนิยมกัมพูชากับรัฐกัมพูชา ค.ศ. 1979 – 1993	14	158 - 172

ที่มา : มวง สุพาด และคณะ, *ประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6*

(พนมเปญ : กระทรวงการศึกษา เยาวชน และการกีฬา, 2011)

จะสังเกตเห็นว่าเนื้อหาในบทที่ 1 กัมพูชาภายใต้ระบอบอาณานิคมฝรั่งเศส ค.ศ. 1863 – 1953 และบทที่ 4 กัมพูชาประชาธิปไตย ค.ศ. 1975 – 1979 มีพื้นที่การนำเสนอจำนวน 16 หน้าเท่ากันซึ่งมากกว่าบทอื่นๆ ทั้งๆ ที่บทที่ 4 กัมพูชาประชาธิปไตย ค.ศ. 1975 – 1979 มีระยะเวลาเพียง 5 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับระยะเวลาสมัยสาธารณรัฐเขมรระยะเวลา 6 ปี ในบทที่ 3 แต่กลับมีเนื้อหาเพียง 10 หน้าเท่านั้น หมายความว่า ช่วงระยะเวลาแต่ละสมัยไม่เป็นปัจจัยกำหนดจำนวนหน้าของแบบเรียน แต่ความพยายามของรัฐในการให้รายละเอียดเพื่อสร้างการรับรู้อดีตของประเทศและประชาชนกัมพูชาในช่วงเวลาที่รัฐให้ความสำคัญกลับกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดเนื้อหาและรายละเอียดของการเขียนประวัติศาสตร์ในแบบเรียน

อาจกล่าวได้ว่า พื้นที่หน้ากระดาษในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ มีผลต่อการรับรู้ที่ดีของประชาชนนอกจากหนังสือเรียนประวัติศาสตร์จะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของเรื่องเล่าอดีต (Narratives of the Past) แล้ว ยังสร้างทัศนคติของประชาชนต่ออิทธิพลทั้งภายในและภายนอกที่มีผลต่อการกำหนดรูปแบบทางการเมืองหรือความเป็นรัฐชาติของกัมพูชาด้วย

จะพบว่าวิธีการนำเสนอเนื้อหาประวัติศาสตร์มี 2 รูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบแรกใช้วิธีการเขียนประวัติศาสตร์ตามแบบพงศาวดาร เน้นเรื่องของการกำเนิดรัฐ การครองราชย์ของกษัตริย์ และลำดับราชวงศ์ รูปแบบที่สองใช้วิธีการเขียนประวัติศาสตร์โดยอ้างอิงหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) จากนักวิชาการต่างประเทศตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศส เป็นต้นมา การเขียนในลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางการเมืองการปกครองของราชอาณาจักรกัมพูชามากกว่าพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาจาก ค.ศ. 1993 ถึงปัจจุบัน เนื้อหาโดยส่วนใหญ่จะเน้นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ให้ความสำคัญกับลำดับการครองราชย์ของกษัตริย์นับตั้งแต่สมัยพระนครเป็นต้นมา และยังคงเน้นเนื้อหาที่มุ่งแสดงอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะสถานการณ์การเกิดสงครามระหว่าง สยาม เวียดนาม และฝรั่งเศส พร้อมทั้งใช้คำพูดที่แสดงให้เห็นถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบจากอาณาจักรเพื่อนบ้าน ขณะเดียวกันก็ยกย่องวีรกรรมกษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถที่สามารถนำประเทศหลุดพ้นจากการรุกราน เช่น พระบาทองค์ด้วง พระบาทศรีสวสดี สมเด็จพระนโรดมสีหนุ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามรายละเอียดของบางเหตุการณ์ยังไม่มีข้อพิสูจน์ที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น การนำเสนอเหตุการณ์พิธีปฐมกรรม ซึ่งปรากฏในแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ว่า

“กษัตริย์สัถยาที่ 1 ยกทัพยกทัพไปตีกรุงศรีอยุธยา 3 ครั้งระหว่าง ค.ศ. 1574 - 1580 และได้เกณฑ์เชลยศึกของสยามมายังเขมร กษัตริย์พม่าบายงนองปกครองสยามหลายปี กษัตริย์สยามชื่อสมเด็จพระนเรศวรได้ไปเป็นตัวประกันที่กรุงหงสาวดี โดยสนธิสัญญาสยาม - เขมรพระสัถยาที่ 1 ได้บัญชาให้พระศรีสุริโยพรรณเป็นอุปราชนำทัพเขมรไปอยู่ที่กรุงสยามเพื่อตีพม่า พอปลดปล่อยได้แล้วพระศรีสุริโยพรรณก็กลับคืนสู่เขมร สมเด็จพระนเรศวร

โกรธเคืองต่อพระศรีสุริโยพรรณที่ไม่ยอมถวายบังคมลาต่อพระองค์ และทรง
 นึกว่าเขมรไม่รู้จักสำนึกบุญคุณที่ได้ยกทัพกลับ ในปี ค.ศ.1581 เขมรยกทัพ
 ไปปลดแอกเมืองนครราชสีมา จันทบุรี และนครนายก แต่สมเด็จพระนเรศวร
 ทรงยึดเอานครราชสีมากลับคืนไปได้ในปี ค.ศ.1586 ในพม่ากษัตริย์บาเยนนอง
 ได้สละราชสมบัติให้กับพระโอรสครองราชย์ต่อจากพระองค์ คือ บายินนันทา
 (ค.ศ. 1581 - 1599) กษัตริย์บาเยนันทาตีกรุงศรีอยุธยาในปี ค.ศ.1585 [...]
 ในปี ค.ศ.1588 สมเด็จพระนเรศวรยกทัพใหญ่มาตีเขมร ตีได้บริเวณบันทายมี
 ชัย พระตะบอง โพธิสัตว์ ทัพใหญ่มีกำลังพล 100,000 คน ช้าง 800 เชือก
 และม้า 1,850 ตัว แต่ไม่สามารถตีกรุงละแวกแตกได้ในเวลา 3 เดือน [...]
 ค.ศ.1594 สยามสามารถตีกรุงละแวกได้ประมาณ 3 เดือนก็เอาไฟมาเผา
 ทำลายจนหมดสิ้น จนในที่สุดละแวกก็ตกเป็นของสยาม และจับตัวพระบาท
 ศรีสุริโยพรรณและบุตรทั้งสององค์คือ ชัยเจษฎา พระอุทัย ราชวงศ์
 นักปราชญ์ บัณฑิต กวี พระโค พระแก้วไปไว้ที่สยามหมด ในประเทศสยามมี
 วัดหนึ่งชื่อ **วัดใหญ่ชัยมงคล** ในจังหวัดอยุธยา มีภาพวาดกษัตริย์เขมรเอาเลือด
 ไปล้างพระบาทกษัตริย์สยาม” (มวง สุพาด และคณะ, 2010 : 137)

จากข้อความข้างต้นจะพบว่า แบบเรียนได้เสนอภาพความขัดแย้งและการแย่งชิง
 อำนาจทางการเมืองระหว่างอยุธยา กับมพขมอยู่ตลอดเวลา แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือการคัดสรร
 ประเด็นที่ยังคงเป็นปัญหาทางประวัติศาสตร์มาบรรจุลงในแบบเรียนด้วย กล่าวคือ “พิธีปฐมกรรม
 พญาละแวก” ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์
 กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระนเรศวรทรงเสด็จไปตีเมืองละแวก สาเหตุที่พระองค์ทรงยกทัพ
 ไปปราบปรามเมืองละแวกนั้น เชื่อว่าเป็นเพราะเหตุที่กองทัพพญาละแวกยกทัพมารุกราน
 ราชสำนักสยามหลายครั้ง เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงมีโอกาสดึงทัพไปตีกลับคืนบ้าง ดังที่
 ปรากฏในพงศาวดารว่า “...ความแค้นเรดั่งว่าเสียนนามยกออกอยู่ในพระอุระไม่หายเลย
 แลครั้งนี้แผ่นดินเป็นของเราแล้ว เราจะยกไปแก้แค้นเอาโลหิตพระยาละแวกล้างบาปให้จงได้”
 แต่ในประเด็นที่ปรากฏในพงศาวดารนี้ นักวิชาการหลายคนได้ตีความเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว

อย่างกว้างขวางและเห็นจะมีข้อสรุปพ้องกันว่า เหตุการณ์ที่พงศาวดารกล่าวถึงนี้เป็น การเขียนขึ้นโดยผู้เขียนที่ใช้อารมณ์ความรู้สึกลงไปด้วย คราวที่กรุงศรีอยุธยาอยู่ในสภาพที่ไร้อำนาจ และถูกเอารัดเอาเปรียบจากอาณาจักรอื่นๆ ขณะเดียวกันมีหลักฐานจากชาวสเปนที่กล่าวถึงเรื่องนี้ซึ่งการตีความของนักวิชาการก็ให้ความเห็นคล้ายกัน (ศานติ ภักดีคำ, 2556 : 38 – 42)

สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังพิธีปฐมกรรมพญาละแวก ไม่ได้อยู่ที่วัดใหญ่ชัยมงคลตามที่แบบเรียนได้อ้างถึง ความจริงแล้วอยู่ที่วัดสุวรรณาาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมายความว่าเนื้อหาที่บรรจุในแบบเรียนนี้ยังมีข้อบกพร่อง เรื่องการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำ ในทางตรงกันข้ามเหตุการณ์ดังกล่าวมีปรากฏเฉพาะในหลักฐานพงศาวดารไทยสมัยรัตนโกสินทร์เท่านั้น อาทิ พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารกรุงสยาม พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ และพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ฯลฯ เนื่องด้วยพิธีปฐมกรรมเป็นเครื่องแสดงแสนยานุภาพ และการสดุดีเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวร แต่ในพงศาวดารเขมรไม่ปรากฏว่ามีพิธีปฐมกรรม แต่การบรรจุเนื้อหาดังกล่าวในแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของกัมพูชา แสดงว่าอาจเป็นไปได้ที่นำเนื้อหาไปจากพระราชพงศาวดารไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ผู้เขียนอาจนำเสนอประเด็นนี้เพื่อเป็นการย้าเตือนให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการกดขี่ข่มเหงและการดูถูกดูแคลนจากราชสำนักอยุธยา

อาจสรุปได้ว่า ตั้งแต่กัมพูชาจัดการศึกษาแบบตะวันตกให้กับประชาชนในสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสจนถึงปัจจุบัน หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งของรัฐบาลในการสร้างความเป็นเอกภาพของประชาชนที่มีความหลากหลายทั้งที่มาและกลุ่มสังคม (Social Groups) เพื่อให้ประชาชนแต่ละกลุ่มในประเทศกัมพูชาเกิดความเข้าใจเรื่องพัฒนาการของโครงสร้างประชากรกัมพูชาและไม่รู้สึกต่อต้านหรือหวาดกลัวไม่มั่นคงเมื่อเผชิญกับความหลากหลายของผู้คนในชาติ ลดความขัดแย้งและเกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน นอกจากนี้ หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมของรัฐบาลผู้ปกครอง สร้างคำอธิบายต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงเวลาที่สำคัญของแต่ละช่วงเวลาด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ตั้งแต่สมัยอาณานิคมเป็นต้นมา การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนรัฐบาลไม่ใช่ปัญหาเรื่องการไม่มีรายวิชาประวัติศาสตร์ในหลักสูตร หรือการไม่จัดเวลาเรียนประวัติศาสตร์ในโปรแกรมการเรียนให้เยาวชน แต่ปัญหาอยู่ที่การจัดเนื้อหาอะไรให้เรียนวิชาประวัติศาสตร์ ดังนั้น หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ที่ใช้ในระบบการศึกษาตั้งแต่สมัยอาณานิคมจึงกลายเป็นประเด็นปัญหา นั่นเท่ากับว่าการจัดการเรียนประวัติศาสตร์เพียงมิติประวัติศาสตร์การเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยผ่านการอธิบายสำเร็จรูป ทั้งจะไม่ตอบโจทย์การฝึกการคิดวิเคราะห์จากหลักฐานชั้นต้นแล้ว ยังสร้างการรับรู้อดีตที่คลาดเคลื่อน สร้างความรู้สึกเกลียดชังประเทศเพื่อนบ้านผ่านฉากการพ่ายแพ้สงครามในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ สร้างทัศนคติหวงหวาดดีอันรุ่งเรืองและสร้างความรู้สึกล้มเหลวในความล้มเหลวของผู้ปกครองจากภาวะกดดันต่างๆ มากกว่าการสร้างความรู้สึกรับรู้ปัจจุบันเพื่อดำเนินชีวิตทั้งในระดับปัจเจกและระดับชาติรวมทั้งภูมิภาคอย่างสร้างสรรค์

หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาจึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์ที่ถูกเลือกและจำกัดด้วยพื้นที่และเวลา นำไปสู่การรับรู้อดีตที่ผิดรูปในหมู่พลเมืองรุ่นแล้วรุ่นเล่า อิทธิพลของประวัติศาสตร์การเมืองทำให้ผู้เรียนเห็นแต่ภาพของสงครามและความขัดแย้ง ไม่เห็นความจริงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ที่ครอบคลุมมิติอื่นๆ ที่มีทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของภูมิภาคโดยรวมเป็นหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ที่ไม่ช่วยให้เห็นปัจจุบัน แต่กลับกลายเป็นการ “จมตนเอง” ลงในวังวนของอดีต จวบจนปัจจุบันหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชายังคงสืบเนื่องการปลูกฝังความรู้สึกเป็นอริต่อประเทศไทยและเวียดนาม ดังเช่นที่เคยเป็นมาในสมัยอาณานิคมฝรั่งเศส

ในช่วงเวลาที่กำลังก้าวสู่ความเป็นเอกภาพของประชาคมอาเซียน คงถึงเวลาที่นักวิชาการประวัติศาสตร์ของทุกประเทศจะร่วมกันเขียนประวัติศาสตร์ภูมิภาคอาเซียนที่มองไปไกลกว่าประวัติศาสตร์ของประเทศคู่ขัดแย้ง ที่ครั้งหนึ่งเคยถูกกำหนดให้เป็นบทหนึ่งในโครงเรื่องของเรื่องเล่าอดีตของประเทศต่างๆ ในสมัยอาณานิคม

บรรณานุกรม

ก. เอกสารและหนังสือเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชาฉบับภาษาเขมร

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា. ផែនការគោលអភិវឌ្ឍក្នុងវិស័យ

អប់រំ 2011-2015. ភ្នំពេញ : ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា, 2011.

ដូង សារិន. ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជា. ភ្នំពេញ:សាកលវិទ្យាល័យ

អក្សរសាស្ត្រនិងមនុស្សសាស្ត្រ, 1963-1964.

ត្រឹង ងា. ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ភាគទី 1-2 សំរាប់មធ្យមសិក្សានិងឧត្តមសិក្សា. ភ្នំពេញ:

សាកលវិទ្យាល័យអក្សរសាស្ត្រនិងមនុស្សសាស្ត្រ, 1973-1974.

ម៉ុង សុផាត និងគណៈ. ប្រវត្តិវិទ្យាថ្នាក់ទី 11. ភ្នំពេញ : ក្រសួងអប់រំ យុវជន
និងកីឡា, 2010.

_____. ប្រវត្តិវិទ្យាថ្នាក់ទី 12. ភ្នំពេញ : ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា, 2011.

អេង ភ៉ាត់ និងគណៈ. សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី 10. ភ្នំពេញ : ក្រសួង
អប់រំ យុវជន និងកីឡា, 2010.

ខ. หนังสือทั่วไป

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม. รายงานการวิจัยการศึกษาวิเคราะห์บทอ่านในหนังสือภาษาเขมร

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ของพระราชอาณาจักรกัมพูชา. อุบลราชธานี :

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2555.

จิตติ บัวคำศรี. ประวัติศาสตร์กัมพูชา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2555.

วุฒิชัย นาคเขียว. “ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับประเทศเพื่อนบ้าน

ในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาของกัมพูชา” ภาคนิพนธ์ประจำ

รายวิชา 1432 491 การศึกษาอิสระ ประจำภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2556

หลักสูตรสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,

2556.

ศานติ ภัคดีคำ. **เขมรสมัยหลังพระนคร**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2556.

Aymonier, Etienne. **Géographie du Cambodge**. Paris : Ernest Leroux, 1876.

_____. **Le Cambodge, tome III : Le groupe d'Angkor et l'histoire**. Paris : Ernest Leroux, 1904.

Beau, Paul. **Situation de l'Indo - Chine de 1902-1907 Tome II**. Saigon : Imprimerie commerciale Marcellin Rey, 1908.

Delaporte, Louis. **Voyage au Cambodge. L'Architecture khmer**. Paris : Librairie Ch. Delagrave, 1880.

Doudart de Lagrée, Ernest. **Exploration et missions de Doudart de Lagrée**. Paris : Imprimerie et Librairie de Madame Veuve Bouchard - Huzard, 1883. (ed. A.B. de Villemereuil)

Froidevaux, Henri. **L'Oeuvre scolaire de la France aux colonies**. Paris : Augustin Challamel, 1900.

Gaïti, Brigitte. "Les manuels scolaires et la fabrication de l'histoire politique : L'exemple de la IV République," in **Genèse**, N° 44, 2011 : 50 - 75.

Garnier, Francis. **Voyage d'exploration en Indo - Chine effectuée par une commission française**. Paris : Librairie Hachette, 1885.

Gouvernement général de l'Indochine. **Rapports au Conseil de Gouvernement**. Hanoi : Imprimerie d'Extrême-Orient, 1910 - 1939.

Leclère, Adhémar. **Histoire du Cambodge depuis le 1er siècle de notre ère**. Paris : Librairie Paul Geuthner, 1914.

Mouhot, Henri. **Voyage dans les royaumes de Siam, de Cambodge, de Laos et d'autres parties centrales de L'Indo - Chine**. Paris : Hachette, 1968.

Pavie, Auguste. **Excursion dans le Cambodge et le royaume de Siam**. Saigon : Imprimerie du Gouvernement, 1884.

Réunion de professeurs. **Le Cambodge, abrégé d'histoire et de géographie.**

Suivi d'un abrégé de géographie de l'Indochine française. Saigon :
Imprimerie de la Mission, 1916.

Romanowski, Michael H. "Problems of Bias in History Textbooks," Social
Education, N° 60(3), 1996 : 170 - 173.

Russier, Henri. **Histoire sommaire du royaume du Cambodge des origines à
nos jours.** Saigon : Imprimerie Commerciale C. Ardin, 1914.

Sapphud, Samit. **Les relations commerciales entre la France, le Siam et le
Cambodge (1867 - 1907).** Mémoire en Maîtrise d'Histoire, Université
de Provence, 2003. (Aix-Marseille I).

Shin, Gi-Wook and Schneider, Daniel C., eds. **History Textbooks and the Wars
in Asia: Divided Memories.** New York : Routledge, coll. Routledge
Contemporary Asia Series, 2011.

Thinh Van Thao. **L'école française en Indochine.** Paris : Karthala, 1995.
UNESCO. **Etude sur les manuels scolaires d'histoire et de
géographie.** Paris : UNESCO, Commission nationale norvégienne pour
l'UNESCO, 1952.